

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

**ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОГО
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ
В ПРАВООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ
ТА НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС:
ДОСВІД ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ**

Матеріали
науково-практичної конференції

м. Харків, 5 квітня 2013 р.

Харків 2013

УДК 343.1(477)(063)
ББК 67.9(4УКР)311я431
В80

ОРГКОМІТЕТ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова – ректор Харківського національного університету внутрішніх справ **Гусаров Сергій Миколайович**

Заступник голови – радник ректора Харківського національного університету внутрішніх справ **Бандурка Олександр Маркович**

Заступник голови – перший проректор з навчально-методичної та наукової роботи **Головко Олександр Миколайович**

Секретар – доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету з підготовки слідчих **Пчеліна Оксана Василівна**

Члени оргкомітету: перший заступник начальника ГУМВС України в Харківській області – начальник слідчого управління полковник міліції **Фоменко М. І.**; начальник факультету з підготовки слідчих підполковник міліції **Музичук О. М.**; заступник начальника з навчально-методичної роботи факультету з підготовки слідчих підполковник міліції **Голубов А. Є.**; директор навчально-наукового інституту права та масових комунікацій **Московець В. І.**; заступник директора з навчально-методичної роботи навчально-наукового інституту права та масових комунікацій **Синегубов О. В.**; начальник кафедри кримінального процесу факультету з підготовки слідчих полковник міліції **Юхно О. О.**; начальник кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету з підготовки слідчих підполковник міліції **Степанюк Р. А.**; завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики навчально-наукового інституту права та масових комунікацій **Пчолкін В. Д.**; начальник центру зв'язків з громадськістю підполковник міліції **Щербакова І. В.**; начальник відділу матеріального забезпечення підполковник міліції **Копаниця О. В.**; начальник науково-технічного інформаційно-комп'ютерного центру підполковник міліції **Чесноков В. В.**; начальник редакційно-видавничого відділу підполковник міліції **Білоус П. О.**; начальник відділу організації наукової роботи підполковник міліції **Мірошниченко О. С.**

Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 5 квіт. 2013 р. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2013. – 480 с.

УДК 343.1(477)(063)
ББК 67.9(4УКР)311я431

Матеріали викладено в авторській редакції.

заходах по проведенню службової підготовки і підвищенню кваліфікації у підрозділі та на різних рівнях тощо. Цей перелік не є остаточним. Таким чином слід зробити висновок, що запровадження нового КПК України надасть поштовх для подальших наукових і прикладних досліджень, як в реалізації правового статусу і функцій керівника органу досудового розслідування, так і в інших напрямках, що дозволить і в подальшому удосконалювати кримінальне процесуальне та інше чинне законодавство, з метою подальшої побудови правової держави в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кабаченко Т. С. Психология управления / Т. С. Кабаченко. – М. : Рос. пед. агентство, 1997. – 323 с.
2. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
3. Избаш К. С. Теоретичні, організаційні та правові питання роботи з персоналом органів досудового слідства МВС України : монографія / К. С. Избаш. – Х. : Ніка Нова ; Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2011. – 218 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI ; закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13.04.2012 № 4652-VI. – Х. : Право, 2012. – 392 с.

Одержано 17.03.2013

УДК 343.13

ЛЮДМИЛА МИХАЙЛІВНА СОЛОВЙОВА,

*старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ДО ПИТАННЯ ПРО СТАТУС СЛІДЧОГО
У СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Подальше удосконалення кримінального процесуального законодавства заслуговує на увагу процесуалістів і має бути зосереджене на проблемах підвищення ролі кримінального судочинства в боротьбі зі злочинністю. У зв'язку з цим доречним буде розгляд питання, що порушувалося в літературі протягом усього становлення досудового слідства, а саме: про процесуальний статус слідчого. Проблемам діяльності слідчих чимало уваги приділяється в юридичній літературі. Однак вони й досі лишаються невирішеними. Наявність численних складних питань щодо здійснення слідчої діяльності продовжують викликати гостру дискусію щодо того, яким має бути сучасне українське слідство.

Проблема процесуального статусу слідчого була предметом дослідження багатьох науковців, зокрема таких дореволюційних вчених, як Я. Баршев, С. Вікторський, В. Даневський, А. Коні, В. Лукін, П. Люблінський, П. Макалинський, Н. Полозов, В. Случевський, М. Стояновський, І. Фойницький. Вагомий внесок у її розробку здійснили вчені-правознавці радянського періоду, такі як С. Альперт, А. Гуляєв, В. Гончаренко, Ю. Грошевий, А. Дубинський, Н. Клименко, О. Ларін, В. Лисиченко, О. Михайленко, М. Михеєнко, В. Стремовський, М. Строгович, Ф. Фаткуллін та інші. Роботи цих авторів мали важливе наукове та практичне значення. Однак вони виконувалися в інших політичних і правових реаліях, ґрунтувалися на тогочасному законодавстві й емпіричному матеріалі. Оригінальними є роботи сучасних науковців О. Александрова, А. Макаркина, О. Бауліна, Н. Карпова, М. Сірого, С. Стахівського, Ю. Гришина, В. Малярєнка, В. Тertiшника, у яких викладено авторське бачення процесуального положення слідчого. Незважаючи на це, у наукових джерелах і серед практичних працівників залишаються дискусійними питання щодо поняття процесуального статусу слідчого, його організаційної підпорядкованості, напрямків реформування стадії досудового розслідування [1].

Малярєнко В. визначав: «у Конституції України йдеться про суд, загальний та спеціалізований, прокуратуру та адвокатуру, а про слідчі органи, які можна назвати одними з найважливіших у системі органів зобов'язаних забезпечувати охорону прав і свобод людини – ні слова» [2], а оскільки законодавча система побудована на конституційних засадах, то така недбалість негативним чином впливає на статус слідчих, погоджується з вищесказаним інший науковець Сав'як А. В. [3].

Стаття 40 КПК України «Слідчий органу досудового розслідування» проголошує:

1. Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій.

2. Слідчий уповноважений:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

4) призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;

5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 цього Кодексу;

9) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

3. У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

4. Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність.

5. Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [4].

Ознайомившись з цією статтею хочеться погодитись з О. І. Литвинчук, який стверджує: «складається таке враження, що його (КПК) автори уявляють собі слідчих, як безграмотних корупціонерів, яким довірити нічого неможна, навіть провести виїмку або обрати будь-який запобіжний захід. От слідчий

суддя – це інша справа. Він візирець «об'єктивності та неупередженості», тільки цей суб'єкт може приймати всі важливі рішення на досудовому слідстві» [5].

Корякін Р. В. підтримує таку ж позицію і стверджує, що процесуальна незалежність і самостійність слідчого як найважливіші гарантії його об'єктивності фактично скасовуються (не зважаючи на формальний припис у ч. 5 ст. 40 КПК «...слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності...»), оскільки усі без винятку вказівки прокурора, під загрозою відповідальності, стають для нього обов'язковими для виконання, навіть якщо їх зміст суперечить його внутрішньому переконанню. Не виконати ці вказівки слідчий не зможе. Точніше може, але в єдиному випадку – коли напише рапорт на звільнення [6]. А це, за влучним виразом В. Тертишника, і є певним відродженням командно-адміністративної системи у сфері судочинства. Це шлях створення маніпулятивного слідства [7, с. 57].

Наведене вище робить вкрай актуальним вислів А. Лобойка про те, що «використання посадовця такого рівня компетентності як виконавця волі прокурора (про схожість функцій слідчого і судді годі й говорити) є розкішшю для держави. Допитати свідка і провести очну ставку здатен і дільничний інспектор. Висококваліфікований юрист – слідчий – повинен мати повноваження приймати самостійно найважливіші рішення у кримінальній справі» [8, с. 93].

Переконані, для того, щоб досудове слідство в нашій країні було об'єктивним, справедливим та ефективним, діяльності слідчого потрібно приділити в першу чергу державну увагу, забезпечити їй конституційне законодавче регулювання, а статус слідчого, нарешті, визначити у спеціальному законі, передбачивши, що під час проведення досудового слідства, слідчий не повинен бути ні обвинувачем, ні захисником, а має бути процесуально незалежним шукачем істини [9, с. 7].

Литвинчук О. І. у своєму дисертаційному дослідженні запропонував на слідчого покласти виконання лише функції розслідування. Отже, такі дії, як порушення кримінальної справи, затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, пред'явлення обвинувачення, складання обвинувального висновку слід виключити з його компетенції. Зобов'язати органи дізнання встановлювати подію злочину й осіб, що його вчинили, застосовувати заходи примусу і передавати матеріали прокурору для прийняття рішення про притягнення як обвинуваченого. Установити, що слідчий приймає кримінальну справу до свого провадження

після пред'явлення прокурором обвинувачення. Йому надати право скасовувати рішення органів дізнання, надавати їм доручення щодо проведення розшукових і слідчих дій. Відповідно до нової процесуальної форми досудового слідства тільки на прокурора покласти обов'язок: порушувати кримінальну справу, формулювати, пред'являти й підтримувати обвинувачення, а також здійснювати керівництво і нагляд за законністю провадження дізнання уповноваженими на це органами. Разом з тим, позбавити прокурора таких прав: дачі слідчому обов'язкових для виконання вказівок; скасування його рішень і визнання дій незаконними; узгодження, затвердження і дачі санкції на провадження певних процесуальних дій; повернення кримінальних справ на додаткове розслідування; самостійного провадження окремих слідчих дій або досудового слідства в цілому; передачі кримінальної справи від одного слідчого до іншого. Установити, що процесуальні дії та рішення слідчого можуть бути оскаржені учасниками судочинства виключно до суду [1].

Уся робота по вивченню, дослідженню та обговоренню статусу слідчого, його повноважень, була проведена науковцями і практиками задовго до прийняття нового Кримінального процесуального кодексу, але після втілення в життя положень Кодексу, що стосуються статусу слідчого ми отримали, нажаль, більш громіздку та бюрократизовану систему досудового слідства, яка позбавляє можливості слідчих працювати ефективно і виконувати завдання, які ставить перед ними сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України : автореф. / Литвинчук О. І. – К., 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dis.podelise.ru/text/index-89136.html>.
2. Малярєнко В. Про досудове слідство його недоліки і реформу / Малярєнко В. // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 8. – С. 2–5.
3. Сав'як А. В. Фундаментальні недоліки регулювання процесуального статусу слідчого в діючому законодавстві та його вплив на судову практику / А. В. Сав'як [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/prtup/2012_2/63savk.pdf.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Литвинчук О. І. Щодо процесуальної незалежності та самостійності слідчого за проектом КПК / О. І. Литвинчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d120107.html>.
6. Корякін Р. В. Місце слідчого у «реформованому» кримінальному судочинстві / Р. В. Корякін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d120105.html>.
7. Тertiшник В. М. Гострі кути реформування кримінального судочинства / Тertiшник В. М. // Питання реформування кримінального

судочинства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 2005). – Донецьк : ДЮІ АДУВС, 2005. – С. 51–59.

8. Лобойко Л.М. Теоретична оцінка основних положень загальної частини проекту КПК України / Л. М. Лобойко // Питання реформування кримінального судочинства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 2005). – Донецьк : ДЮІ АДУВС, 2005. – С. 87–94.

9. Малярєнко В. Т. Інформаційне повідомлення про спільне розширене засідання Президії Верховного суду України, президії Ради суддів та колегії державної судової адміністрації / Малярєнко В. Т. // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 3 (55). – С. 6–7.

10. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Литвинчук Олександр Іванович. – К., 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dis.podelise.ru/text/index-89136.html>.

Одержано 14.03.2013

УДК 343.13

ТЕТЯНА ГРИГОРІВНА ФОМІНА,

викладач кафедри кримінального процесу факультету з підготовки слідчих Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИДУ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Прийнятий у 2012 р. КПК України передбачив домашній арешт як один із видів запобіжних заходів, який був введений як альтернатива триманню під вартою. Суть домашнього арешту полягає в тому, що за наявності достатніх підстав за рішенням слідчого судді, суду для підозрюваного, обвинуваченого встановлюються обмеження свободи пересування поза межами житла цілодобово чи у визначений період часу.

Домашній арешт у системі запобіжних заходів займає особливе місце. З одного боку, він суттєво обмежує конституційні права підозрюваного, обвинуваченого, на що вказують встановлення певних заборон. З іншого боку, домашній арешт є гуманний захід, що дозволяє утримувати підозрюваного, обвинуваченого в умовах «м'якої» ізоляції, що надає останнім найбільш повно реалізувати свої права у кримінальному провадженні.

Як підкреслює В. І. Фаринник, шляхом впровадження домашнього арешту вдасться значною мірою розвантажити ізолятори тимчасового тримання осіб і слідчі ізолятори, кількість затриманих в яких не завжди відповідає можливості розміщення таких осіб, що, відповідно, призводить до порушення прав